

αντωνιάδειος στέγη γραμμάτων και τεχνών δήμου βέροιας

χρύσας κωστοπούλου

λαϊκά σπίτια
κι αρχοντικά
της ημαθίας

94956

ΣΣ

Βέροια 1985

2

ΔΗΜΟΣΙΟΝ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΔΩΡΕΑ

Βιβλίο Κρίσης Γραμμάτις

ΚΕΝΤΡ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθμός εισαγωγής: 53832

Ημερομηνία εισαγωγής: 22-12-86

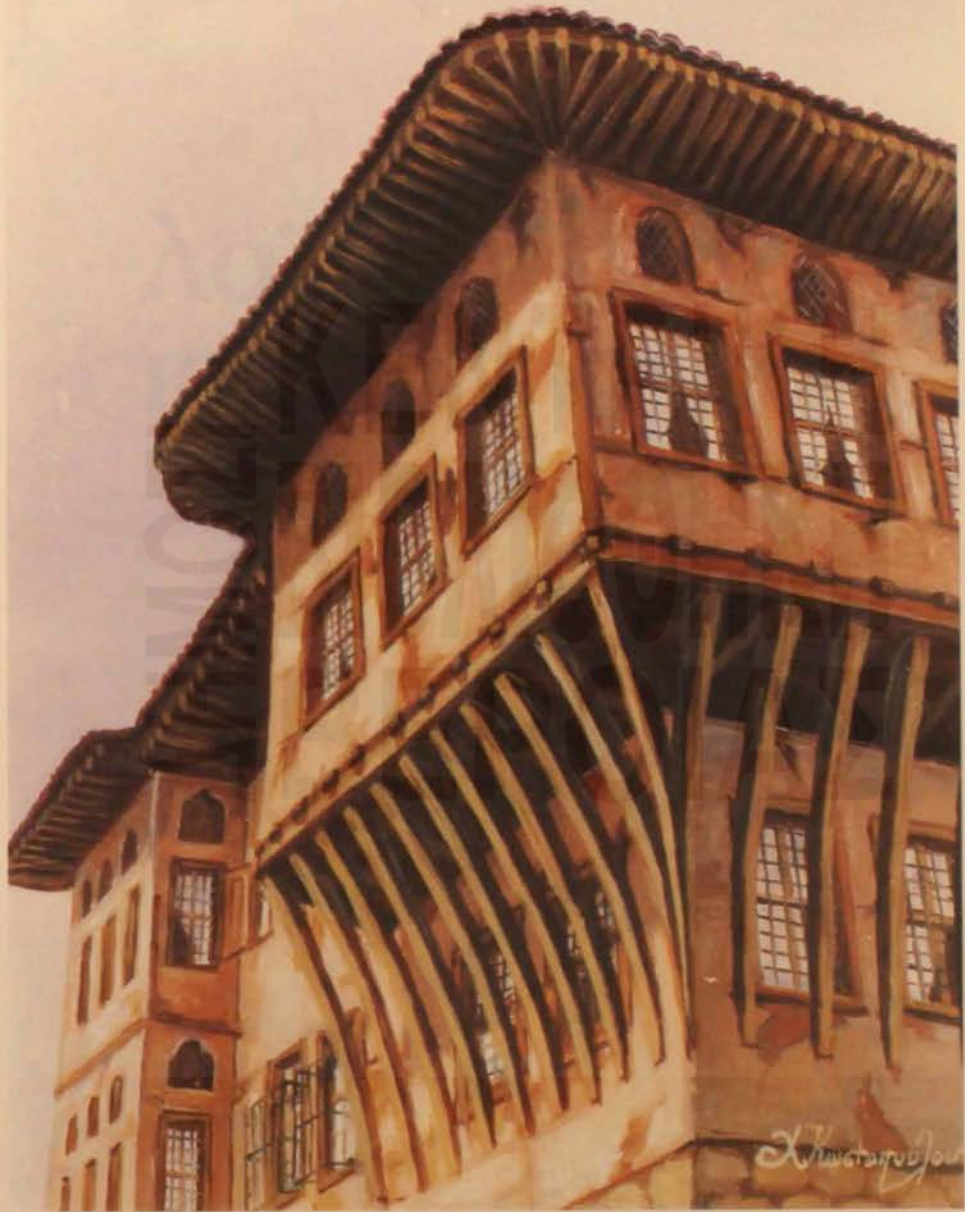
Τακτικός αριθμός: 720.94956

Τ12B

ΠΑ

ΔΗΜΟΣΙΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Βέροια

Το αρχοντικό του Ρακτιβάν (Ρακτιβανούδας) στη Βέροια.
Κατεδαφίσθηκε το 1957.

ΔΗΜΟΣΙΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

χρύσα κωστοπούλου
ρόδων 6
59100 Βέροια
τηλ. 26296

χρύσας κωστοπούλου

Λαϊκά σπίτια κι αρχοντικά της ημαθίας

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Απλά και με πολλή αγάπη προσπάθησα με τη ζωγραφική μου να διασώσω κατά κάποιο τρόπο τα τελευταία δείγματα της έντεχνης λαϊκής αρχιτεκτονικής του Νομού Ημαθίας, αρχιτεκτονικής που είχε επιβληθεί σε όλα τα Βαλκάνια.

Σπίτια κι αρχοντικά, που χάθηκαν και χάνονται στου χρόνου το πέρασμα, παίρνοντας μαζί τους τους κόπους, τους καημούς, τα μικρά και τα μεγάλα όνειρα των απλών ανθρώπων και των αρχοντάδων, που τα κατοίκησαν.

Μόνο μερικές γενικές και εντελώς προσωπικές παρατηρήσεις θα αναφέρω για τα σπίτια και τ' αρχοντικά της Ημαθίας και ιδίως των χωριών της. Προσπάθησα να τα αποδώσω με κάθε λεπτομέρεια και με τα σημάδια της φθοράς από τον καταλύτη χρόνο, σεβόμενη τη λαϊκή μας παράδοση.

Με τη λαϊκή αρχιτεκτονική της Βέροιας και μάλιστα σε βάθος έχει ασχοληθεί ο διαπρεπής επιστήμονας, ειδικός στο θέμα, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης Ν. Κ. Μουτσόπουλος, πριν κατεδαφιστούν τα περισσότερα κτίσματα. Από τότε και μέχρι σήμερα έχουν χαθεί τα πιο αντιπροσωπευτικά σπίτια και αρχοντικά, που εκπροσωπούσαν την παραδοσιακή μας αρχιτεκτονική, κι έτσι φθάσαμε στο σημείο να υπάρχουν ως διατηρητέα κάποια που έμειναν, και που κατά τη γνώμη μου δεν αντιπροσωπεύουν απόλυτα την παλιά Βέροια.

Από τους τότε δρόμους Αγίου Ιωάννου (τώρα Βενιζέλου) και Μητροπόλεως με τα καλντερίμια, τα σαχνισιά και τις σκεπές να ενώνονται έτσι ώστε να εμποδίζεται ο ήλιος να φωτίζει το δρόμο, έχουμε μόνο δύο ή τρεις φωτογραφίες με κάποια μεμονωμένα σπίτια, που να μας τους θυμίζουν και κάποια μνήμες χαραγμένες βαθιά μας. Τώρα έχουν αντικατασταθεί με πολυκατοικίες, αναγκαστική συνέπεια της προηγμένης τεχνολογίας μας. Και σιγά σιγά το μπετόν κατέλαβε κι άλλους τέσσερις δρόμους απ' τους πιο αντιπροσωπευτικούς της Βέροιας με τη λαϊκή αρχιτεκτονική σ' όλο το μεγαλείο της. Την Μεγάλου Αλεξάνδρου, την Κοντογεωργάκη, την Αγίου Δημητρίου και την Ειρήνης. Και μετά κι άλλοι δρόμοι κι άλλα σπίτια με τον καιρό έδωσαν και δίνουν τη θέση τους στις σύγχρονες πολυκατοικίες.

Η ίδια ιστορία και στην πόλη Νάουσα. Παρατηρούμε την ίδια έντεχνη λαϊκή αρχιτεκτονική με της Βέροιας.

Έτσι λοιπόν στη Βέροια και τη Νάουσα έμειναν κάποια

διατηρητέα, για να μας θυμίζουν μια άλλη εποχή και άλλο τρόπο ζωής των προγόνων μας.

Τα πιο αντιπροσωπευτικά δείγματα της παραδοσιακής μας αρχιτεκτονικής με τα αρχοντικά, τις γειτονιές, τα καλντερίμια, τα ηλιακά και τις αυλές με τα βοτσαλωτά γεωμετρικά σχέδια που χάθηκαν, έμειναν άλλα σε κάποιες ξεχασμένες φωτογραφίες κι άλλα σε ζωγραφισμένους πίνακες.

Η φυσική εξέλιξη μιας τεχνολογικής εποχής καθώς και η μεταπολεμική βαθμιαία οικονομική άνοδος ενός Νομού, όπως της Ημαθίας, ήταν επόμενο να επηρεάσει και τα χωριά της.

Περιδιαβάζοντας ιδίως τα χωριά του κάμπου, τα βρίσκουμε όλα τόσο καινούρια, τόσο νέα, σαν να μην υπήρξαν πριν απ' τους σημερινούς κατοίκους, άλλοι κάτοικοι προγενέστεροι, που να είχαν ζήσει και δημιουργήσει σ' αυτόν τον τόπο. Όπως τα: Παλαιοχώρι, Λειανοβέργι, Κεφαλοχώρι, Νησί, Βρυσάκι, Καμποχώρι, Παλιό Σκυλίτσι, Σχοινά, Καβάσιλα, Μελίκη, Νεόκαστρο κ.ά. Έτσι λοιπόν αν θελήσει κάποιος να καταπιαστεί για να κάνει μια ειδική μελέτη σε βάθος για τα λαϊκά σπίτια των χωριών μας θα δυσκολευτεί πολύ.

Πριν από λίγα χρόνια υπήρχαν από ένα ή δύο σπίτια σε κάθε χωριό, που είχαν όλα τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής μας αρχιτεκτονικής με μικροπαραλλαγές, όπως θυμούνται οι σημερινοί ογδοντάρηδες και βεβαιώνουν για τα σπίτια που είχαν κληρονομήσει απ' τους παππούδες τους και που αργότερα κατεδάφισαν. Ήταν κατασκευές απλές, προσαρμοσμένες στις τότε ανάγκες των κατοίκων. Τα πιο γνωστά ήταν τα χαμηλά, αφού επί Τουρκοκρατίας μέχρι το 1912 υπήρχε φτώχεια με τη βαριά φορολογία και τα άλλα δεινά. (Αυτή η ίδια απλή αρχιτεκτονική υπήρχε και στα σπίτια των βλάχων στη Βέροια στην περιοχή Αγίου Αντωνίου, μέχρι και την δεκαετία του '50). Υπήρχαν λιγότερα ημιδιώροφα ή διώροφα και τα κονάκια των Τούρκων από τα οποία ακόμη υπάρχουν εγκαταλειμμένα στα χωριά Στενήμαχο, Ασώματα και Αρχάγγελο.

Τα χαμηλότερα σπίτια που ήταν και η πιο παλιά και η απλή κατασκευή στα χωριά του κάμπου, είχαν μάκρος από τέσσερα μέχρι δεκαπέντε μέτρα. Τα χωρίζαν σε δύο λειτουργικούς χώρους. Στα δωμάτια που έμενε η οικογένεια από τη μια πλευρά και από την άλλη στην αποθήκη και το στάβλο. Μπορούσε κάλλιστα ο νοικοκύρης, αν το σπίτι του ήταν μικρό, την αποθήκη και τον στάβλο να τα κτίσει στην αυλή ή κολλητά στο σπίτι. Λαϊκοί μάστορες και πολλές φορές οι ίδιοι οι χωρικοί, έχτιζαν αυτά τα σπίτια με καλάμια και τα επιχρίζανε με λάσπη. Αργότερα χρησιμοποίησαν τα πλιθιά για το χτίσιμο. Η σκεπή ήταν σκεπασμένη με ραγάζια, μακρύ σπαθάτο χόρτο, κομμένο από το βάλτο της λίμνης των Γιαννιτσών, και στεγνωμένο,

ξερό. Η σκεπή εκτός από το κτίσμα, προεξέχοντας δύο μέτρα ή και περισσότερα, κάλυπτε τα μπρόστια του σπιτιού, στηριγμένη σε ξύλινους στύλους και βαμμένους άσπρους με ασβέστη. Αυτό το ίδιο κτίσμα που υπήρχε στην περιοχή Αλεξάνδρειας και Μελίκης, το συναντάμε σε κάποια χωριά όπως στο Νεοχώρι και Σχοινά με κάποια παραλλαγή. Οι στύλοι που έβαζαν όσους ήθελαν και ανάλογα με το μάκρος του σπιτιού, οι στύλοι λοιπόν που στήριζαν τη σκεπή καλύπτοντας τα μπρόστια, σχημάτιζαν καμάρες.

Αργότερα κατά το 1916 και μετά κατά το 1922 με τη Μικρασιατική καταστροφή, όταν ήλθαν οι πρόσφυγες, εγκαταστάθηκαν στις πόλεις Βέροια, Νάουσα και στα χωριά του κάμπου. Ορισμένοι απ' αυτούς δημιούργησαν καινούρια χωριά και με τη βοήθεια του Κράτους, όπως τα Νέα Νικομήδεια, Νέο Ζερβοχώρι, Πλατύ, Καστανιά, Γεωργιανούς, Μικρή Σάντα κ.ά. Όσοι πάλι από τους πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν σε κατοικημένα χωριά, στην αρχή αγόρασαν ή έκτισαν χαμηλά σπιτία. Αργότερα τα κατεδάφισαν για να κτίσουν το διώροφο σπίτι που άρχισε να επιβάλλεται, ως πιο άνετο και πιο καλαίσθητο, με βοθηρικά δωμάτια και αποθήκη στο ισόγειο και τα κυρίως δωμάτια στον όροφο, άλλοτε με εσωτερική ξύλινη σκάλα κι άλλοτε πάλι με εξωτερική. Τα έκτιζαν λαϊκοί μάστορες φερμένοι από τις πόλεις ή από τα χωριά όπου υπήρχαν, δίνοντας ο καθένας το μεράκι και τις γνώσεις του γύρω από τη δουλειά, δημιουργώντας έτσι και τις διάφορες παραλλαγές. Το ίδιο με τον καιρό έκαναν και οι γηγενείς. Αντικατέστησαν τα σπιτία των παππούδων τους που κληρονόμησαν, τα χαμηλά με τα μπρόστια, με ημιδιώροφα ή διώροφα και με την αρχιτεκτονική της εποχής εκείνης. Από αυτά τα διώροφα σπιτία μέχρι και τη δεκαετία του 1970, γυροφέρνοντας τον κάμπο, μπορούσες να βρεις ένα ή δύο σε κάποια χωριά ανάμεσα στις τωρινές σύγχρονες νεόκτιστες κατοικίες. Έτσι με το πέρασμα του χρόνου χάνεται και το τελευταίο δείγμα λαϊκών σπιτιών, αφού στα προηγούμενα χρόνια η πολιτεία δεν έδειξε το ανάλογο ενδιαφέρον, ώστε τα νεόκτιστα των χωριών μας σπιτία να εκπληρούν στους εσωτερικούς τους χώρους τις λειτουργικές ανάγκες της εποχής μας, όμως στην εξωτερική τους εμφάνιση να εφαρμόζονταν η παραδοσιακή αρχιτεκτονική με τις διάφορες παραλλαγές της, που είναι πολύ πιο καλαίσθητη και που υπήρχε στα χωριά του Ημαθιώτικου κάμπου. Ήδη άρχισαν να μπαίνουν οι δυτικοί τύπου βίλες σ' αυτά τα χωριά προσδίδοντας μία νότα παραφωνίας στο Ελληνικότατο τοπίο και περιβάλλον.

Εκείνα που διατήρησαν μέχρι τελευταία την παραδοσιακή αρχιτεκτονική τους είναι τα ορεινά χωριά: Δάσκιο, Ριζώματα, Σφηκιά, Φυτιά, Αρκοχώρι. Πολλοί απ' τους κατοίκους τους έχουν εγκατασταθεί για διάφορους λόγους στις πόλεις και επισκέπτονται τα χωριά τους τους θερινούς

μήνες. Έτσι έχουν φροντίσει να συντηρήσουν και να διατηρήσουν τα σπιτία τους με την αρχική τους μορφή. Ίσως είναι ο σημαντικότερος λόγος που τα ορεινά μας χωριά διατήρησαν την καθαρότητα της αρχιτεκτονικής τους μορφής που τους έδωσαν οι λαϊκοί τεχνίτες.

Δυστυχώς όμως, αργά μα σταθερά, άρχισαν και σ' αυτά τα χωριά όπως π.χ. στη Φυτιά να ξεπροβάλουν στα γύρω του χωριού, βίλες από παραθεριστές των πόλεων, χαλώντας έτσι τη φυσική ομορφιά του χωριού.

Ίσως είναι σκόπιμο η πολιτεία να φροντίσει ώστε να επιβάλεται στα νέα κτίσματα των ορεινών χωριών μας η παραδοσιακή αρχιτεκτονική των πόλεων ή των χωριών του Νομού Ημαθίας στα σημερινά δεδομένα, που είναι και πιο εντυπωσιακή και από αισθητικής πλευράς καλύτερη.

Ελπίζω μ' αυτό το λεύκωμα όπου συμπεριλαμβάνονται δείγματα της παραδοσιακής μας αρχιτεκτονικής που εφαρμόστηκε στο νομό μας, να ξυπνήσω στους παλιότερους μνήμες νοσταλγικές, στους δε νεότερους να γνωρίσουν τη μορφή της αρχιτεκτονικής των σπιτιών όπου έζησαν οι πρόγονοί τους, σ' άλλη εποχή και με άλλο τρόπο ζωής.

Δεν είμαι νοσταλγός μιας εποχής που έχει φύγει. Είναι φυσικό άλλωστε να εξελίσσονται και να αλλάζουν και κτίσματα και άνθρωποι. Αυτό δε σημαίνει όμως πως δεν μπορούμε να κρατήσουμε κάποια καλά στοιχεία, όταν αυτά είναι δεμένα ιδίως με τον τόπο μας και τους ανθρώπους μας. Τους δικούς μας ανθρώπους και τον κατάδικό μας τόπο.

Χ. Κωστοπούλου

Βέροια
Η Λουτρού τη δεκαετία του 1950.

Βέροια
Η Μούμγλου τη δεκαετία του 1950.

Βέροια
Η Κοντογεωργάκη τη δεκαετία του 1960.

Βέροια
Η Κοντογεωργάκη τη δεκαετία του 1960.

Βέροια

Στη Μητροπόλεως το σπίτι του Κωνστ. Μαλούτα κτισμένο προ εκατό
χρόνων και πλέον. Κατεδαφίσθηκε το 1955-56.

Βέροια
Στην Αγίου Ιωάννου (τώρα Βενιζέλου) τη δεκαετία του 1950.

Βέροια
Η Πατριάρχου Ιωακείμ τη δεκαετία του 1970.

Βέροια
Η Γεωργίου Γουδή τη δεκαετία του 1960.

Βέροια
Η Γεωργίου Γουδή τη δεκαετία του 1960.

Βεροιώτικο με ηλιακό στην περιοχή Κυριώτισσας το 1978.

Βέροια
Η Κόβρου τη δεκαετία του 1970.

Βέροια
Η Σοφού τη δεκαετία του 1970.

Βέροια

Στη 16ης Οκτωβρίου. Κατεδαφίσθηκε το 1961.

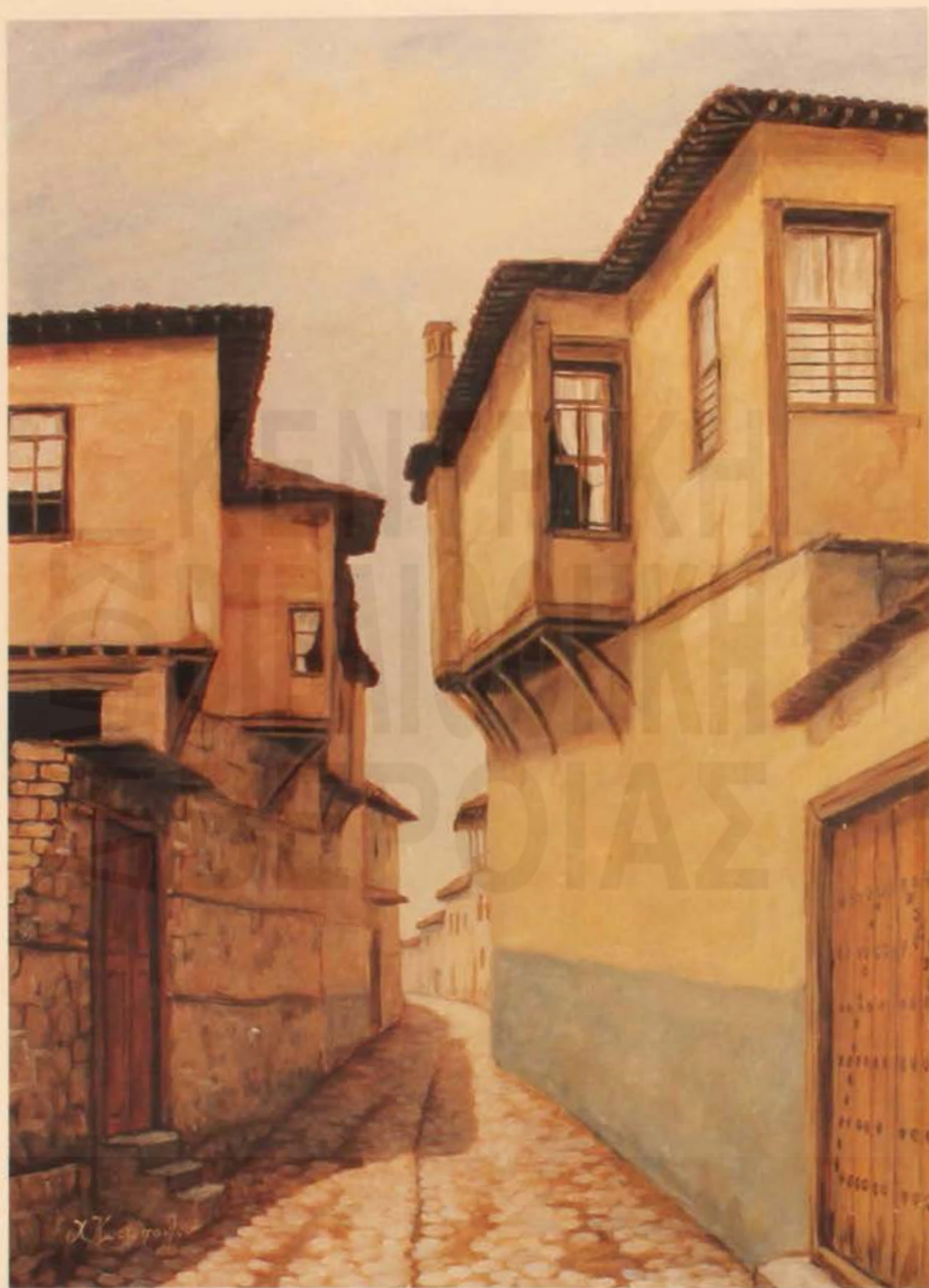
Βέροια

Το σπίτι του Περ. Τσιντού στη Μαλακούση. Κατεδαφίσθηκε το 1965.

Βέροια

Η πάροδος Πατριάρχου Ιωακείμ τη δεκαετία του 1970.

Βέροια

Η Δημοσθένους τη δεκαετία του 1970.

Βέροια

Η Αγίου Δημητρίου τη δεκαετία του 1970.

Βέροια
Η Αγίου Δημητρίου τη δεκαετία του 1960.

Βέροια

Το σπίτι του Βαλαάμη και αργότερα της Ελένης Βαλαάμη-Σαπουντζόγλου.
Κατεδαφίσθηκε το 1973.

Βέροια

Βεροιώτικο με ηλιακό στην Εδέσσης.
Κατεδαφίσθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960.

Βέροια
Η Εβέσσης τη δεκαετία του 1960.

Βεροιώτικο με ηλιακό στην οδό Έλλης, κοντά στον Άγιο Στέφανο.
Κατεδαφίσθηκε το 1975.

Βέροια
Η Ειρήνης τη δεκαετία του 1960.

21/10/59

21/10/59

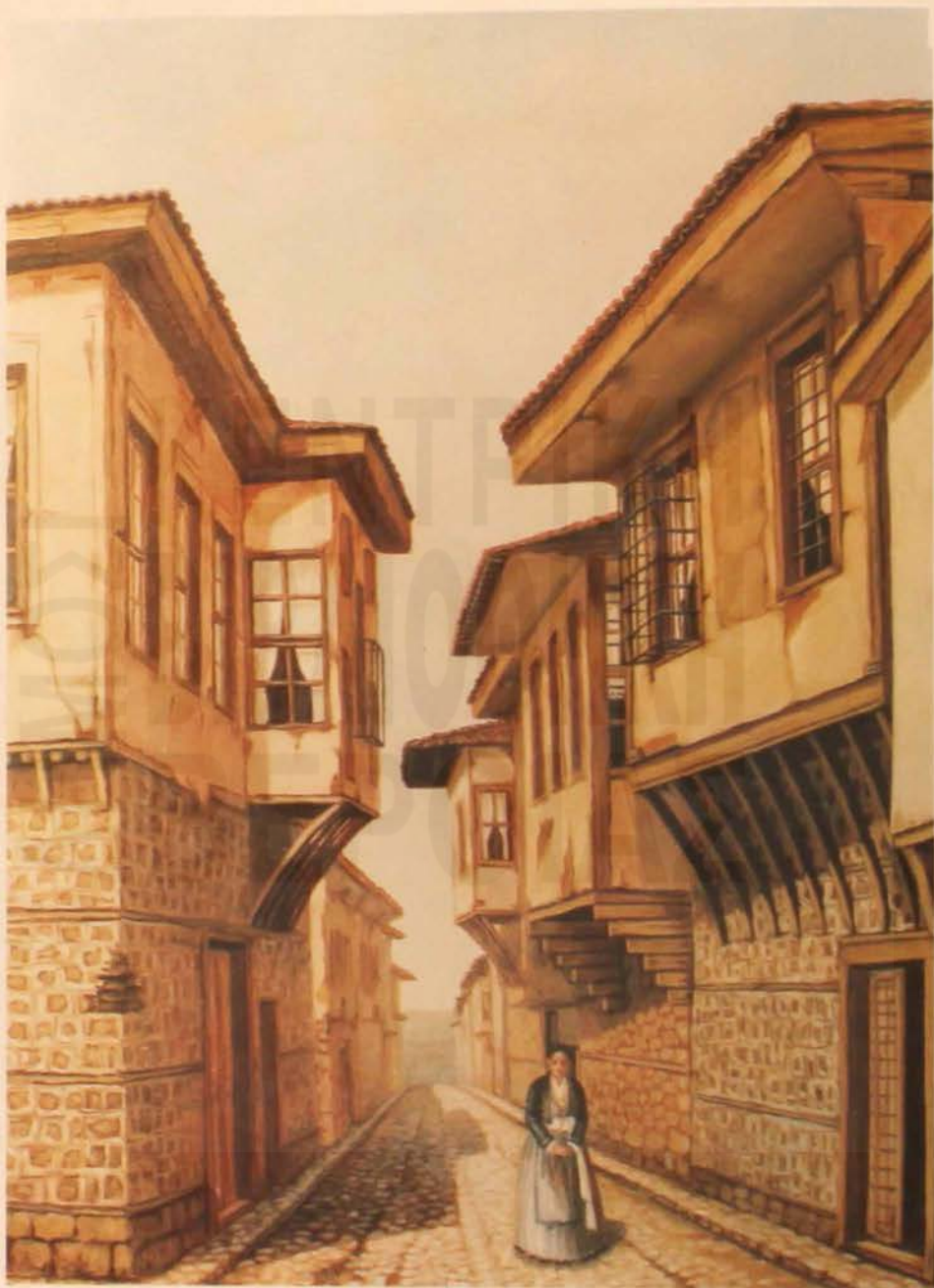

Βέροια
Το αρχοντικό του σιор Μανωλάκη στη Μητροπόλεως.
Κατεδαφίσθηκε το 1959.

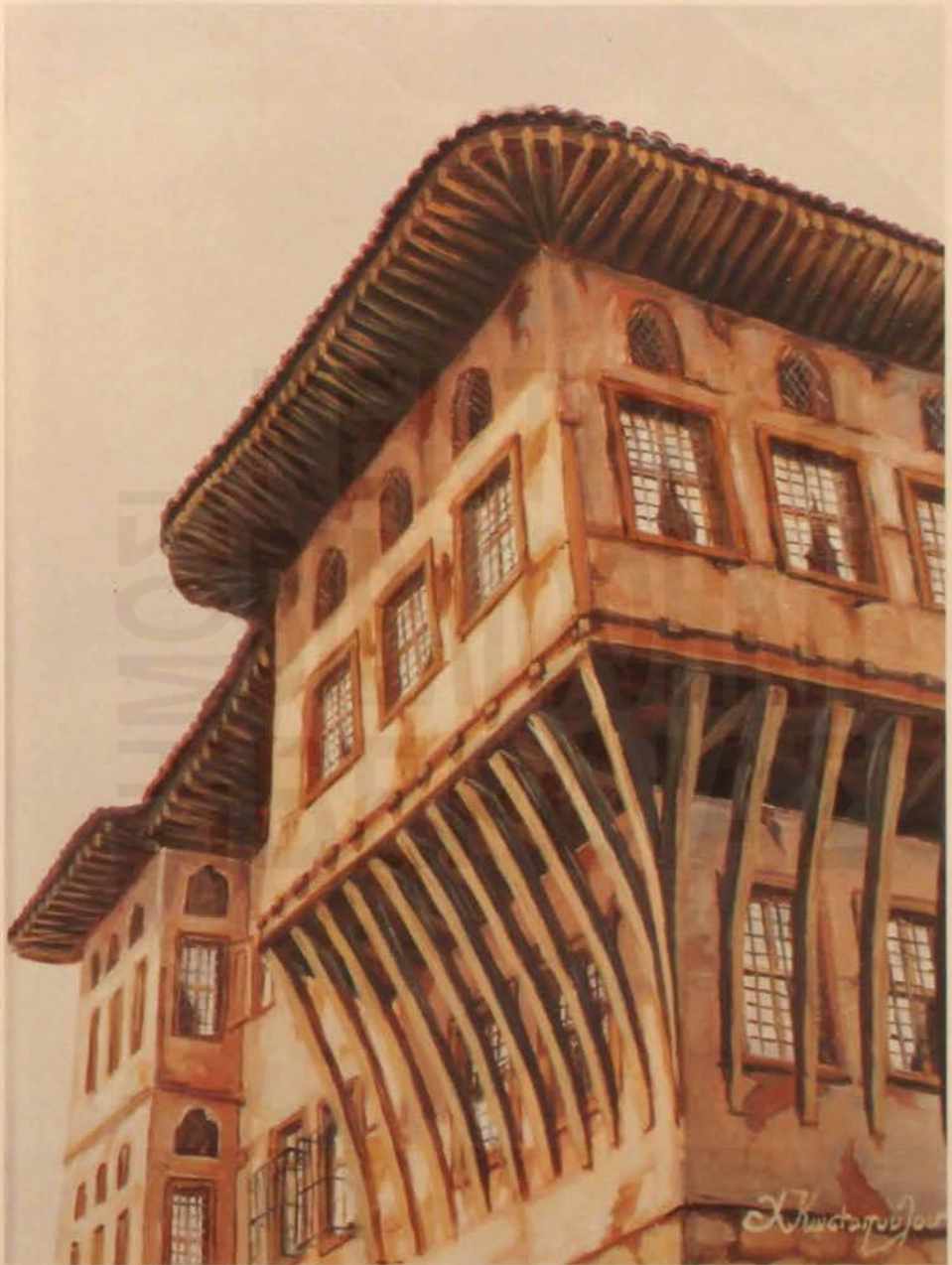
Βέροια

Το αρχοντικό του σιορ Μανωλάκη από την αυλή.

Βέροια

Η Μεγάλου Αλεξάνδρου τη δεκαετία του 1950.

Βέροια

Το αρχοντικό του Ρακτιβάν (Ρακτιβανούδα) ήταν τριώροφο.
Κατεδαφίσθηκε το 1957.

Νάουσα
Η Χατζηκουρκούτα τη δεκαετία του 1970.

Νάουσα
Η Ανταρτών τη δεκαετία του 1970.

Σπίτι με μπρόστια, η πιο απλή λαϊκή αρχιτεκτονική με μικρές παραλλαγές, που χρησιμοποιήθηκε από τους γηγενείς στην Αλεξάνδρεια, Μελίκη και σε όλα σχεδόν τα χωριά του ημαθιώτικου κάμπου.

Αλεξάνδρεια
Συγκρότημα απλών σπιτιών που υπήρχαν στη δεκαετία του 1970.

Μελίκη

Το σπίτι του Κωνστ. Καραγκιοζόπουλου χτισμένο επί Τουρκοκρατίας, κατά το 1760. Κατεδαφίσθηκε κατά το 1968-69.

Νεόκαστρο
Σπίτι με μπρόστια. Σώθηκε από το κάψιμο του χωριού το 1947.
Κτίσθηκε επί τουρκοκρατίας.

Β ρ υ σ ά κ ι

Ακόμη μια παραλλαγή των απλών λαϊκών σπιτιών του ημαθιώτικου κάμπου.

Μ α κ ρ ο χ ώ ρ ι

Κτίσθηκε από Πόντιους πρόσφυγες το 1923, αφού κατεδάφισαν το σπίτι με τα μπρόστια που είχαν αγοράσει.

Σ τ ε ν ή μ α χ ο ς
Τουρκικό κονάκι που αργότερα χρησιμοποιήθηκε ως δημοτικό σχολείο.

Μονόσπιτα
Κτίσθηκε το 1925 από ντόπιους.

Σ φ η κ ι ά

Ορεινό χωριό. Στα ορεινά χωριά χρησιμοποιούσαν κατά το κτίσιμο την πέτρα, την οποία ορισμένοι επιχρίζανε.

Α γ γ ε λ ο χ ώ ρ ι
Κτίσθηκε από πρόσφυγες του Πόντου το 1928 αφού κατεδάφισαν παλιότερο
σπίτι με μπρόστια.

Π α λ α τ ι τ σ ι α

Το κονάκι τούρκου μπέη που αργότερα κατοικήθηκε από τον Νικ. Παπαγεωργίου. Κάηκε στο κάψιμο του χωριού το 1943-44.

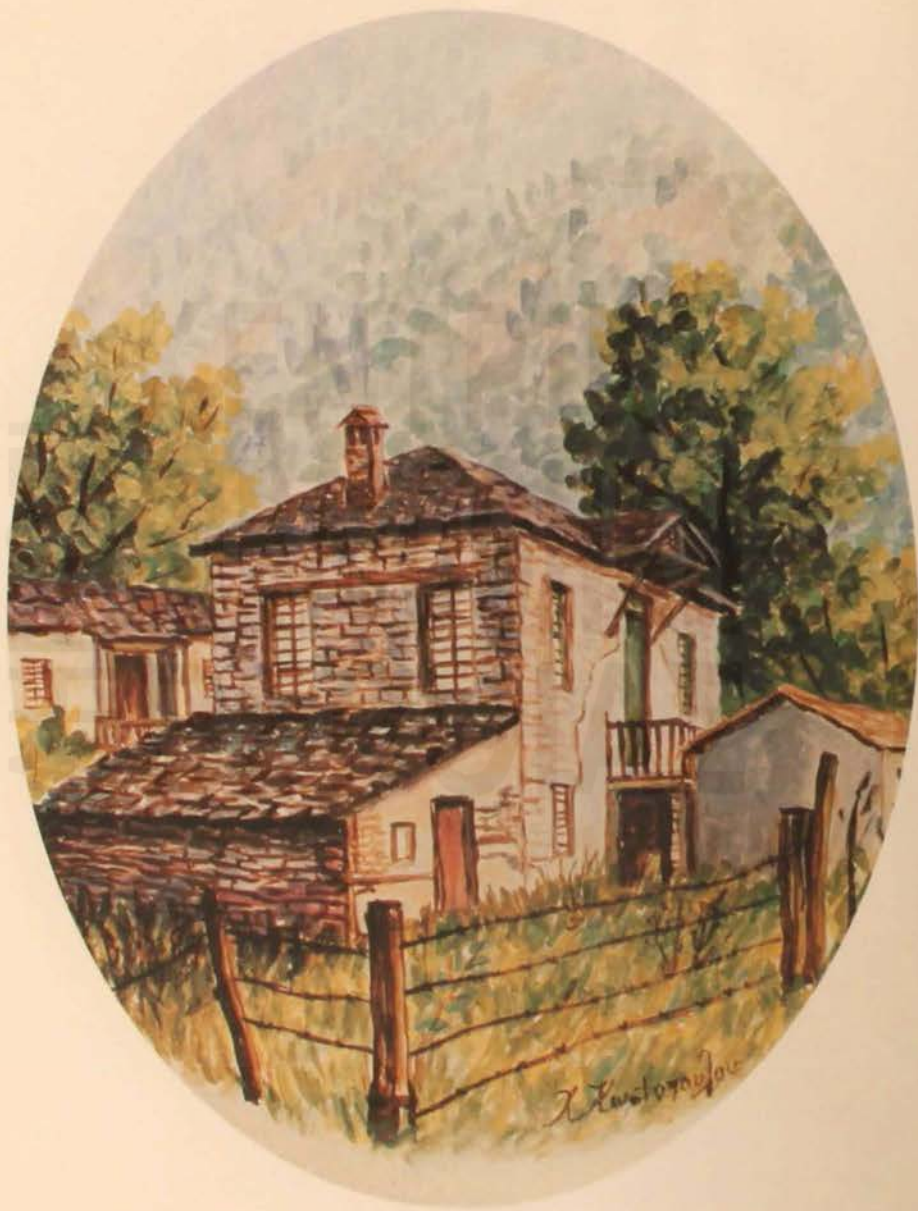
Π α λ ι ό Ζ ε ρ β ο χ ώ ρ ι
Κτίσθηκε το 1938 από ντόπους. Οι μάστοροι που το κτίσανε ήταν από χωριά
της Κοζάνης.

Τ ρ ι λ ο φ ο ς
Κτισμένο επί τουρκοκρατίας. Οι γέροι του χωριού υπολογίζουν ότι έχει
κτισθεί προ 150 χρόνων.

Άγιος Γεώργιος
Κτισμένο από ντόπιους μετά την πλημμύρα του 1939.

Ριζώματα
Ορεινό χωριό. Κρατάει ακόμη την καθαρότητα της λαϊκής αρχιτεκτονικής.

Φ υ τ ε ι ά

Χωριό ορεινό. Οι δυτικού τύπου βίλες άρχισαν να περιβάλουν το χωριό.

Επισκοπή Νάουσας
Κτίσθηκε από Πόντιους πρόσφυγες το 1930. Τα σπίτια των γηγενών έχουν
κατεδαφισθεί όλα, εκτός από ένα εγκαταλειμμένο κτισμένο το 1916.

Α ρ κ ο χ ώ ρ ι
Ορεινό χωριό. Ήδη στο κέντρο του χωριού άρχισαν να εμφανίζονται
σύγχρονα σπίτια.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

72
K